

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Institut společného jmění manželů po rekodifikaci - poslední volání?

Místopředseda Nejvyšší soudu JUDr. Roman Fiala nedávno vystoupil proti institutu společného jmění manželů s tím, že institut SJM by jako „pro manžele extrémně rizikový“ neměl vznikat rovnou ze zákona, ale jen pokud by si ho snoubenci výslovně sjednali. Pojdme si při této příležitosti shrnout základní rozdíly v pojmání SJM dle starého a nového občanského zákoníku, neboť i z toho může nepřímo vyplynout odpověď na otázku, zda je institut SJM pro manžele (resp. vůbec) užitečný či nikoliv.

Na úvod připomeňme notorietu, která je však pro celou problematiku společného jmění manželů zcela zásadní - **právní pojem „jmění“** nezahrnuje (oproti běžné mluvě) pouze aktiva, ale též pasiva. Nový občanský zákoník to vyjadřuje ve svém § 495, podle kterého **jmění osoby tvoří souhrn jejího majetku a jejích dluhů**, obdobný obsah však měl samozřejmě pojem „jmění“ i za předchozí právní úpravy. Právě inkorporace dluhů, resp. závazků je to, čím se institut společného jmění (SJM) manželů liší od dříve známého institutu bezpodílového spoluvlastnictví manželů (BSM), platného na území ČR do 31. 7. 1998. „Vlastnit“ dluhy pojmově nelze, „mít“ dluhy je naproti tomu možné. Vraťme se však k rozdílům mezi úpravou SJM dle nového a starého občanského zákoníku.

Aktiva společného jmění manželů

Zákonný režim SJM je v NOZ upraven obdobně jako v OZ, tedy opět platí obecné pravidlo, že součástí SJM je to, čeho nabyli **jeden z manželů nebo čeho nabyli oba manželé společně za trvání manželství**. V tomto ohledu je vhodné poukázat zejména na následující:

- Za předchozí úpravy bylo judikatorně dovozováno, že součástí SJM jsou též **výnosy** z toho, co náleží výhradně jednomu z manželů. Ustanovení § 709 odst. 2 NOZ výslovně stanoví obdobné pravidlo, ovšem s tím rozdílem, že místo výnosů hovoří o **zisku**. Jde přitom o rozdíl nikoliv nevýznamný - zisk je totiž (zjednodušeně řečeno) výnos po odečtení nákladů na dosažení tohoto výnosu. **To otevírá celou řadu nevyřešených otázek** významných pro vypořádání SJM - např. k jakému okamžiku se má vznik zisku posuzovat (měsíc, finanční rok, den zániku manželství?), zda a jak zohledňovat vyšší jednorázové náklady vynaložené na zdroj výnosů těsně před vznikem SJM, zda výnosy a náklady posuzovat zvlášť ke každému aktivu ve výlučném majetku nebo zda má být výlučný majetek z pohledu ziskovosti pojímán jako celek atd. V důsledku této jistě dobře míněné a „spravedlivé“ změny tedy hrozí, že z řízení o vypořádání SJM se stane „vyúčtovací spor“, tedy přesně to, čemu se dosavadní judikatura z

praktických důvodů a zcela logicky dosti vehementně bránila.

- Podobně jako OZ stanoví též § 709 odst. 3 NOZ, že součástí SJM je podíl manžela v obchodní společnosti nebo družstvu. Oproti OZ je však zároveň vypuštěno pravidlo o tom, že nabytí účasti jednoho manžela v obchodní společnosti nezakládá účast druhého manžela. Je tedy otázkou, zda tím skutečně bylo míněno, že nabytí obchodního podílu jedním z manželů do SJM má za následek nabytí účasti druhého z manželů ve společnosti ve smyslu vzniku „společného společníka“, nebo šlo o důvody jiné – bohužel důvodová zpráva v tomto ohledu klasicky mlčí. Nejrozumnějším bude zřejmě výklad, že takový obchodní podíl je v (bezpodílovém) spoluvlastnictví obou manželů s tím, že ten z manželů, který obchodní podíl svým právním jednáním nabyl, bude na základě svého právního jednání a jeho korporátních důsledků automaticky považován za správce takového společného podílu ve smyslu § 32 odst. 4 ZOK.

Kromě výše uvedené úpravy došlo též ke **zpřesnění některých výjimek** (viz § 709 odst. 1 NOZ):

- Nadále sice do SJM nepatří to, co **jen jeden** z manželů nabyl darem a děděním (nebo nově odkazem), avšak dárce při darování, resp. zůstavitel v pořízení pro případ smrti může projevit jiný úmysl, tedy darovat či odkázat věc do SJM. Je však třeba upozornit na to, že předmětná výjimka z „nabytí všeho během manželství do SJM“ nově **neplatí** pro *společné* nabytí určité věci darem, děděním či odkazem – zatímco dle OZ v takových případech vznikalo podílové spoluvlastnictví, nyní půjde o „klasické“ nabytí do SJM, tedy spoluvlastnictví bezpodílové.
- Výslovně se potvrzuje to, co dovodila již judikatura, tedy že do SJM **nepatří** to, co nabyl jeden z manželů jako náhradu nemajetkové újmy na svých přirozených právech. V terminologii OZ šlo o náhradu nemajetkové újmy v penězích, nicméně princip zůstává stejný.
- Dále se v NOZ výslovně se potvrzuje to, co dovodila doktrína, tedy že do SJM nepatří to, co nabyl jeden z manželů náhradou za poškození, zničení nebo ztrátu svého „výhradního majetku“ (terminologicky konzistentně zřejmě mělo být „výlučného majetku“).
- V seznamu výjimek již není uveden majetek získaný v rámci restitučních předpisů, neboť restituce už jsou v zásadě konzumovány. Tomu odpovídající zákonná výlučka je však zachována v rámci přechodných ustanovení (§ 3040 NOZ), takže fakticky se oproti OZ nic nemění.

Pasiva společného jmění manželů

Pokud jde o pasiva SJM, § 710 NOZ stanoví zásadu, že součástí SJM jsou „dluhy převzaté“ za trvání manželství. Jde o poněkud kryptické vyjádření poměrně zásadního rozdílu oproti předchozí právní úpravě, která hovořila o závazcích „vzniklých“ za trvání manželství. V důvodové zprávě k NOZ je totiž uvedeno, že „dluhy převzaté“ jsou „*dluhy, které lze převzít*“, přičemž takovými dluhy jsou dle důvodové zprávy **jen dluhy soukromoprávní** (nikoli veřejnoprávní), a jen závazky z řádného obligálního důvodu (tedy **nejde o závazky z porušení právní povinnosti**). Co z toho plyne? Například toho, že do SJM nově nespádají mimo jiné dluhy na daních, povinnost nahradit škodu či povinnost platit výživné v důsledku narození dítěte.

Oproti OZ vyplývá z textace NOZ zásada, že **dluhy převzaté - byť za trvání manželství - jen jedním z manželů do SJM nepatří**. Z této zásady však existuje několik výjimek, které ji do značné míry relativizují. O dluh **patřící** do SJM tak půjde mj. v následujících případech:

- Dluh byl převzat jen jedním z manželů při **obstarávání každodenních nebo běžných potřeb rodiny** – dle NOZ je tedy již nerozhodné, zda rozsah závazků přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, důležitý je účel, který byl převzetím dluhu sledován, konkrétně zda touto cestou měla či neměla být obstarána každodenní či běžná potřeba rodiny. Pojem „každodennosti“, pokud nebude vykládán doslovně, zřejmě problémy vyvolávat nebude, jiné to může být u „běžnosti“ některých potřeb. Pouze namátkou – má být „běžnost“ posuzována typově (např. osobní automobil), nebo ve vztahu k ceně (luxusní automobil)? V případě druhé

varianty bychom se logicky vraceli zpátky ke kritériu přiměřenosti majetkovým poměrům manželů dle OZ.

- Dluh byl jen jedním z manželů **převzat se souhlasem druhého manžela** – jde o situaci odlišnou od převzetí dluhu oběma manžely, nicméně tomuto scénáři velmi blízkou, proto má i obdobné důsledky. V praxi může jít např. o případ, kdy jeden z manželů je účastníkem smlouvy a druhý manžel v této souvislosti písemně prohlásí, že s uzavřením této smlouvy svým manželem souhlasí.
- Dluh se týká **výlučného** majetku jednoho manželů **v rozsahu, který odpovídá zisku** z tohoto majetku – jestliže do SJM spadá zisk z výlučného majetku, pak je spravedlivé, aby ve stejném rozsahu do SJM spadaly i dluhy, které jinak (než je dosaženo zisku) zatěžují pouze toho z manželů, o jehož výlučný majetek jde. K tomuto dobře míněnému záměru zákonodárce však lze mít tytéž praktické výhrady, které byly k problematice zisku z výlučného majetku zmíněny výše u aktiv SJM. Uvidíme tedy, zda předmětná úprava nepřinese více problémů než užitku.

SJM z pohledu věřitele

Důležitost rozlišování mezi tím, zda příslušný dluh patří či nepatří do SJM, je však značně umenšena ustanovením § 731 NOZ, podle kterého **se věřitel při výkonu rozhodnutí může uspokojit i z toho, co je v SJM, pokud dluh jen jednoho z manželů vznikl za trvání společného jmění** (tj. v principu po uzavření manželství). Jinými slovy i když nejde o dluh společný, ale výlučně zavazující jednoho z manželů, přesto k jeho uhrazení může věřitel využít i majetek společný, nikoliv jen výlučný. Zákon zde navíc nehovoří o (výlučných) dlužících „převzatých“, ale o dlužících „vzniklých“, není tedy brán ohled na druh dluhu či způsob jeho vzniku.

Určité zmírnění tohoto pro nedlužícího manžela dosti tvrdého pravidla představuje § 732 NOZ, podle kterého vznikl-li dluh jen jednoho z manželů **proti vůli** druhého manžela, který **nesouhlas projevil vůči věřiteli bez zbytečného odkladu** poté, co se o dluhu dozvěděl, může být společné jmění postiženo **jen do výše**, již by představoval podíl dlužníka, kdyby bylo společné jmění zrušeno a vypořádáno. Je tedy třeba *aktivního a bezodkladného* jednání nedluhujícího manžela – pro omezení rozsahu postižení SJM nestačí pouhá absence jeho souhlasu, nýbrž aktivní vyjádření nesouhlasu, navíc mnohdy nikoliv až v době exekuce, ale bezodkladně poté, co se příslušný manžel o dluhu dozvěděl.

Stejný princip (uspokojení věřitele ze SJM jen do výše hypotetického vypořádacího podílu dlužícího manžela) pak platí (i) v případě povinnosti manžela plnit výživné, (ii) jde-li o dluh z protiprávního činu jen jednoho z manželů a (iii) v případě, že dluh jen jednoho z manželů vznikl ještě před uzavřením manželství. V posledně jmenovaných třech případech nastává uvedený důsledek automaticky, bez nutnosti druhého manžela vůči věřiteli cokoliv namítat. Jde však o hmotněprávní rovinu – v rovině procesněprávní bude i v těchto případech postižený manžel často okolnostmi nucen ohledně „své“ poloviny SJM podat vylučovací žalobu.

Závěr

Z výše uvedeného stručného shrnutí vyplývá, že společné jmění manželů představuje i po rekonstrukci **značně komplikovaný institut**, který přiděluje zbytečné starosti manželům, ale i právníkům. Více škody než užitku vyvolávají zejména důsledky dluhů jednoho z manželů na jmění obou manželů a dále pak otázky vypořádávání SJM po jeho zániku, klasicky v důsledku rozvodu. Na řešení těchto otázek a problémů s tím spojených už se spotřebovalo **neuvěřitelné množství intelektuální i emocionální energie** všech zainteresovaných stran, ať již účastníků řízení, jejich právních zástupců či soudců. Pomíjím přitom značné množství vzájemně si odporujících odborných článků a soudních rozhodnutí, představující často názorové veletoce následně kritizované odbornou veřejností. Úprava SJM v novém občanském zákoníku pak vytváří ještě více nejasností.

Plně tedy souhlasím s JUDr. Fialou, že **SJM by nemělo vznikat automaticky** uzavřením manželství, ale **pouze jako důsledek aktivní volby obou snoubenců**. Implicitním režimem by mělo být pokračování režimu, který snoubenci mezi sebou měli ještě před svatbou a který je jim i intuitivně zcela pochopitelný, tedy v zásadě oddělené jmění a spoluvlastnictví pouze tam, kde se na tom manželé dohodnou. **Jenom do toho prosím netahejme povinné návštěvy notářů před uzavřením manželství** – v ČR jsou ročně uzavírány desítky tisíc sňatků a mělo by být na svobodné vůli snoubenců, zda notáře za účelem předmanželské smlouvy či získání informací navštíví či nikoliv. Před uzavřením manželství musí každý ze snoubenců získat a vyhodnotit si též celou řadu jiných informací, aniž by jej stát nutil k povinným návštěvám různých poradců. **Každopádně však JUDr. Fialovi patří velký dík** za to, že myšlenku „neautomatickosti“ SJM přednesl – váha a autorita jeho názoru je totiž nesrovnatelně vyšší, než váha jakéhokoli článku s tímž závěrem, samozřejmě včetně toho, který jste právě dočetli.

MUDr. Mgr. Daniel Mališ, LL.M.,
advokát

[Mališ Nevrkla Legal, advokátní kancelář, s. r. o.](#)

Longin Business Center
Na Rybníčku 1329/5
120 00 Praha 2

Tel.: +420 296 368 350

Fax: +420 296 368 351

e-mail: law.office@mn-legal.eu

Další články:

- [„Za každou kauzou je živý příběh“](#)
- [Přehnaná, nebo důvodná prevence? Zajištění a utvrzení závazků v praxi](#)
- [Spoluvlastnictví a správa společné věci](#)
- [Doručování soudních písemností ze zahraničí do ČR](#)
- [Návrh nového zákona o digitální ekonomice](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 30.: Jednání za s.r.o. – zápis jednatelského oprávnění do obchodního rejstříku](#)
- [Předběžné opatření a další instituty k ochraně věřitelů při přeměnách](#)
- [Promlčení zápůjčky bez určení splatnosti v judikatuře Nejvyššího soudu](#)
- [Rozvod s mezinárodním prvkem a související otázky péče o děti a výživného](#)
- [Příkaz a příkaz na místě v prestupkovém řízení vedeném orgány inspekce práce](#)

- [Letiště a letecké stavby](#)